

ELŐSZÓ

A kronológia szerkesztésével kapcsolatos elvi és gyakorlati megfontolásokat a sorozat első kötetének előszavában ismerttettem.¹ E második kötet is azok alapján készült. Továbbra is elsősorban a korábban még fel nem tárt vagy a szélesebb közönség számára nem hozzáférhető forrásokra igyekeztem támaszkodni.

E kötetben a folyamatoknak a napi sajtóban való tükröződését alapvetően az Újvidéki Rádió eddig még nem publikált műsoranyaga alapján mutattam be. Ezt számomra Kókai Sándor fáradhatatlan gyűjtő- és rendszerezőmunkája tette lehetővé. Az előző kötettől eltérően csak helyvel-közzel egészítettem ki a *Magyar Szó* szemlélésével. Napilapunk régi számai több könyvtárban is megtalálhatók, és talán az sem marad sokáig vágyálom, hogy digitálisan is elérhetőek legyenek. A rádiós adások szövege – a bemondók munkájának megkönnyítése érdekében, mint tudjuk – kiejtés szerinti írásmódban kerül papírra. Ezek betűhív közlése nemcsak nehézkessé tette volna az olvasást, hanem kimondottan groteszk hatást váltott volna ki. Úgy döntöttem, hogy e szövegek írásmódjánál nem a betűhív közlést alkalmazom – mint tettem a levéltári dokumentumok és levelek esetében –, hanem átalakítom a mai kor helyesírásának megfelelően. Mindez oda vezetett, hogy a kronológiai tételek törzsszövegében többféle írásmód – a betűhív idézeteké, a korabeli sajtóközléseké, valamint a szerzőé – van jelen, ami például a településnevek féltucatnyi változatának megjelenéséhez is vezet. A jelentős alaki eltérések esetében szögletes zárójelben közöltem azt a változatot, amelynél a *Mutatóban* a vonatkozó oldalszámok egybe vannak gyűjtve. Csak megismételhetem ígéretemet, hogy a kronológia zárókötetébe szánt annotált mutatók lehetővé teszik majd e kétértelműségek kibogozását.

Másodrészt továbbra is bőven idézek a Belgrádi Magyar Nagykövetségnek a Magyar Országos Levéltárban őrzött iratanyagából. Sok olvasó számára ez bizonyára egy eddig teljesen ismeretlen világba nyújt bepillantást. Pótolhatatlan segítség volt Tóth Ágnes részéről, hogy rendelkezésemre bocsátotta a kutatásai során általa feltárt anyagot. Köszönetmondásomat elsősorban további buzdításnak szánom.

Harmadrészt a kronológiai tételek jelentős részét az adott kor szereplőinek levelezéséből vett idézet – nem egy esetben egy-egy levél teljes szövege – képezi. Ezek többsége – a Sinkó-levelezés egy részének kivételével – szintén most kerül először közlésre. A tárgyalt időszak tekintetében ezeknek a leveleknek új szerepe is van. Az ilyen forrásoknak a kronológia első kötetében pótolhatatlan jelentőségük volt tényanyaguk, adattartalmuk tekintetében, tehát általuk értesültünk arról, amit az újság nem írt meg, a levéltárban pedig nem kutatható. A második kötetben tárgyalt időszakban azonban emellett azért is fontosak ezek a dokumentumok, mert általuk nyerünk betekintést a szereplők szemléletmódjába, értékelveibe, megfontolásaik indítékaiba. A második világháború utáni években – a győztesek gátlástalan hatalmi mohósága és az alávettettek dermedt kiszolgáltatottsága közepette – a személyes életvilág elsősorban az egyén sorsára volt kihatással, ami nem kevés, de a pillanatnyi átfogó társadalm szerkezeti folyamatokra minőségileg nem, esetleg csak mennyiségi tekintetben lehetett némi kihatással. A második évtized fellazult hatalmi koherenciája, a sokféle érdek ütközése, a többesélyes játszmák légköre már mind nagyobb teret

¹ Vékás János: *Magyarok a Vajdaságban 1944–1954. Kronológia*. Zenta, 2011, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet.

nyit az egyéni megfontolásnak, a személyes érdekek és értékek érvényesítése intézményesülésének. Valamelyest – ha nem is sokkal – kibővült azon szereplők köre, akik esetében a társadalomformáló tényezők rangsorában néhány hellyel előbbre lépett az akarat. Mindezek a folyamatok jól tükröződnek azokban a többnyire – vagy tartalmuk nagyobbik részében – magánjellegű levelekben, amelyeknek szerzői nem csak közügyekről írtak, de hamarosan közügyekbe beleszóltak, intézményeket irányítottak, sorsokat befolyásoltak. Indítékaik megismerése nélkül nem tudnánk megérteni a folyamatok logikáját, kifejtését, s természetesen perspektíváját sem. Ezért gondolom úgy, hogy ilyen vonatkozású magánéleti közléseik megismerése is közösségi ügy, közügy.

Persze ennek kapcsán sem téveszthető szem elől, hogy a kronológia mint műfaj egyszerre objektív és szubjektív. Az objektivitás igényének azzal tehet eleget, ha minél pontosabban rögzíti azokat a tényeket, amelyek benne szerepelnek. Szubjektív viszont mindenképpen abban, ami belőle kimarad, tehát ami a szerző értékrendjét, súlyozási elveit tükrözi. Fokozottan érvényes ez a közölt levelekre. Szelekciójuk első fokon már akkor megtörtént, amikor valaki – köszönet jár ezért mindegyiküknek, mindenekelőtt Herceg Jánosnak, Majtényiné Kohlmann Annának, Tolnai Ottónak és Végel Lászlónak – egy-egy birtokában lévő levelet hozzám eljuttatott: ő is érvényesítette a maga szempontjait, mint ahogy jómagam is igyekeztem az adott kor adott folyamatainak megértését elősegítő dokumentumokra összpontosítani, kibővíteni azt a rendkívül szűk tartományt, amelyben – palackba szorult légyként – évtizedekig körben jártunk.

A Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpontjának Kisebbségkutató Intézete 2012. május 3-án vitát szervezett a kötet kéziratáról. Köszönetet mondok az ott elhangzott megjegyzésekért, javaslatokért.

Újvidék–Budapest, 2012. május 4.